

LITTERATURNYT

Åbenrå annaler. 1524, 1584—1694. Ved Niels Black Hansen. (Historisk samfund for Sønderjylland, 1954). 72 s.

I den skriftrække, der udgives af »Historisk samfund for Sønderjylland«, er som nr. 14 udsendt et hefte indeholdende en række optegnelser af de to Åbenrå provster, Johs. Generanus og Georg Hübschmann. Den store mængde af optegnelser daterer sig fra årene 1588—1613 og 1632—71; fra de øvrige i titlen anførte år findes kun ganske enkelte notitser. Hovedparten af optegnelserne har iøvrigt form af kirkebogsindførsler, der giver oplysninger om fødsler, vielser og dødsfald, specielt indenfor samtidens åbenråske borgerskab og sønderjyske gejstlighed. Det stof i annalerne, som skyldes provst Hübschmann, findes da også gennemgående i mere udførlig form i Åbenrås ældste kirkebog, som provsten påbegyndte 1631. Udover det personalhistoriske stof indeholder årbøgerne en del materiale til belysning af tidens og byens almindelige historie, men noget væsentlig nyt bringer det ikke for dagen. Årbøgerne har altså først og fremmest interesse som personalhistorisk kildekrift, men som sådant må der til gengæld også tillægges dem stor værdi. De udgør et smukt sidestykke til et andet værdifuldt personalhistorisk kildekrift fra hin tid, nemlig den flensborgske organist, Johs. Reinhusens optegnelser fra årene 1558—1604, der for mange år siden fra tysk side blev udgivet under titlen »Annales Flensburgenses«, og vil ligesom disse være et uundværligt hjælpemiddel for enhver, der beskæftiger sig med det 16. og 17. århundredes sønderjyske personalhistorie.

Foruden den originale tekst, der er affattet på latin og tysk, indeholder »Åbenrå annaler« en fuldstændig oversættelse af denne, fyldige noter og et personregister. De mange problemer, som tekstlæsningen har frembudt, synes klaret med stor dygtighed, og selvom visse enkeltheder i oversættelse og noter kan diskuteres, rummer disse dele af arbejdet næppe mange holdepunkter for kritik, præget som de er af den mest gennemførte omhu og et helt imponerende opbud af lærdom. Så indbyder registret i højere grad til kritik; i hvert fald er der konstateret adskillige mærkværdigheder og oplagte fejl i det. De kan dog ikke lægges udgiveren til last, idet det af indledningen til skriftet synes at fremgå, at udarbejdelsen af registret ikke er hans værk.

Aage Bonde.

A. Falk-Jensen og H. Hjorth-Nielsen: Candidati og examinati juris 1736—1936. Candidati politici 1852—1936. Candidati actuarii 1922—1936. I. (Gad, 1954). 445 s.

Mon ikke året for den juridiske embedseksamens indførelse ved Københavns universitet, 1736, er et af de mere faste i de fleste historikers bevidsthed? Formålet med den nye eksamen var at forsyne landet med »ærlige prokuratorer og lovkyndige dommere såvel i under- som i overret«. Regeringen var dog klar over, at det ville tage lang tid, før behovet var dækket, og som en slags nødordning åbnede man derfor mulighed for ikke akademikere til at tage en såkaldt dansk-juridisk eksamen, hvorefter sådanne kandidater med titel af *examinatus juris* kunne drive sagførervirksomhed. Nødordningen kom til at

strække sig over længere tid, end nogen i det 18. århundrede kunne forudse, nemlig 200 år. Den ophævedes ved kgl. anordning i 1931, og eksamen afholdtes sidste gang i 1936.

Kandidattallet over det betydelige åremål kan sættes i tusinder, og da sagførerne ofte har spillet en central rolle i samfundslivet, vil det gang på gang være af værdi for historikerne let og smertefrit at kunne finde frem til deres data. Der blev udgivet juriststater i det meste af det 19. århundrede; de startedes oprindeligt som en protest mod, at sagførerne ikke på linie med embedsmændene var at finde i hof- og statskalenderen, en fejl der i vore dage er rettet, så de nu er opførte under afsnittet: Justitsministeriet. Oplysningerne i de gamle stater var imidlertid ret kortfattede ikke mindst for de danske juristers vedkommende og også for de statsvidenskabelige kandidater — disse blev medtaget på et tidligt tidspunkt efter eksamens indførelse i 1852 — og der blev derfor på et møde i Den danske sagførerforenings Københavnskreds i 1915 slået til lyd for, at der skabtes fyldigere værker ved siden af de håndbøger, der stadig udkom med visse mellemrum. Resultatet blev i første omgang den overordentlig værdifulde »Danske prokuratorer med kongelig bevilling 1660—1869« (1935), udarbejdet af H. Hjorth-Nielsen, hovedarkivar i Generaldirektoratet for post og telegrafvæsenet til 1943 og til 1948 inspektør ved Dansk post og telegrafmuseum. I 1941 fulgte Hjorth-Nielsen bogen op med en fortsættelse »Danske sagførere under loven af 26. maj 1868«, der medtog personer, som var blevet kandidater inden 1. oktober 1919, da den nye retsplejelov trådte i kraft. De to bøger bringer ret fyldige biografier, af og til krydret med karakteriserende enkeltheder, og for den førstes vedkommende må det fremhæves, at den har udmærkede kildehenvisninger for hver persons data. Begge stater, men i særlig grad den sidste, søger gennem vidtgående krydshenvisninger at give et indtryk af de forskellige sagførerdynastier og slægtssammenhængen derimellem.

På baggrund af det allerede udførte, meget betydelige arbejde må det hilses med glæde, at det nu er fortsat frem til 1936. Omfanget er blevet stærkt forøget; det udkomne bind, der går fra Aaberg til Fønss, er kun lidt mindre end Hjorth-Nielsens enkelte bøger. Forøgelsen skyldes ikke blot det større antal sagførere, der er uddannet siden 1919, men også, at man denne gang, som i de almindelige stater, har medtaget de statsvidenskabelige kandidater og aktuarerne, de sidste fra 1922. Ikke alle kandidater er i det nye værk opført med fuldstændige biografier. For sådannes vedkommende, som allerede findes i Hjorth-Nielsens bøger, er der kun givet henvisning til disse, idet dog eventuelle senere tilkomne oplysninger er vedføjede sammen med henvisningen. Endelig er de ueksaminerede prokuratorer fra tidsrummet 1660—1736 skåret bort; det er mindre betydningsfuldt, da det stadig vil være nødvendigt at eje alle tre stater. Derimod er det beklageligt, at redaktionen har fundet anledning til at indskrænke slægtshenvisningerne derhen, at der kun er medtaget brødre, halvbrødre, sønner og sønnesønner; det bliver derved ikke muligt for de nye personers vedkommende at se en eventuel kognatisk sammenhæng.

Initiativet til det nye værk er taget af fhv. kontorchef i 3. hovedrevisorat Arild Falk-Jensen, som siden 1950 har været medredaktør af hof- og statskalenderen, og som over en årrække har udgivet Juridisk og statsvidenskabelig stat. Falk-Jensen blev hurtigt klar over arbejdets uhyre omfang, og han søgte derfor snart forbindelse med Hjorth-Nielsen — også for at kunne drage nytte af dennes sagkundskab. Historikerne må være de to udgivere taknemmelige, fordi de har påtaget sig det store arbejde, hvis omfang det overhovedet kan være

vanskeligt at forestille sig. Der har ofte nok været set lidt skævt til stater som spekulationsarbejder, og der har vel også af og til været grund dertil, hvor oplysningernes omfang, ja endogså optagelse, har været betinget af køb; men nyttige er de alligevel, og helt sobre, som det foreliggende, er de af uvurderlig gavn for benytteren.

Finn H. Lauridsen.

J. Aarestrup-Frederiksen: En historisk-økonomisk undersøgelse af bevægelsen i udbyttet af et dansk skovdistrikt gennem 150 år, 1786—1936. (Dansk skovforening, 1953). 321 s.

Trods den megen landbrugshistoriske forskning i Danmark har bidragene til skovenes historie kun været få og ikke synderlig indgående. En del skovhistorie er dog optaget i godshistorierne, særlig kan nævnes Axel Linvalds bog om Bistrup fra 1932, men også i disse arbejder har landbrugets udvikling stået i forgrunden. Den foreliggende undersøgelse er således et pionerarbejde, også fordi dens indhold gennem en række detailundersøgelser går langt videre, end netop tillen lader formode. Om bogen som helhed må straks siges, at den måske har for meget af »det lærde apparat« i selve teksten, til gengæld burde der have været ofret meget mere på et tabelmateriale, evt. i et bilag, så senere forskere ikke i mange tilfælde skal være henvist til at benytte de grafiske fremstillinger, som næppe kan aflæses med nøjagtighed.

Det undersøgte skovdistrikt er Brahetrolleborg på Fyn, ejet af familien Reventlow. Arkivalierne er bevaret i meget stor udstrækning og dette sammenholdt med, at forstpionerer som C. V. Oppermann og Elers Koch i lange perioder var skovridere (1806—57 og 1883—1913) giver Brahetrolleborg skovdistrikt en særlig interesse. Særlig betydningsfuld blev Oppermanns påvisning af den stærke udhugnings betydning; den systematiske udhugning (meget stærk i de første 20 år, dernæst tilbageholdenhed i andre 25 år) blev i særlig grad udformet af Elers Koch. Oppermann og Kochs principper var revolutionerende for en tid, hvor hugningen ellers var svag og ofte tilfældig. Det lykkes for forfatteren at påvise de nye hugstprincippers gunstige indflydelse i henseende til både kvalitet og kvantitet. Denne del af undersøgelsen har utvivlsomt sin selvstændige værdi, og af samme almene interesse er også klarlægningen dels af svingningerne i træpriserne, såvel de absolutte som de relative, dels af arbejdslønnens bevægelser. Som hovedresultat står, at nettoudbyttet i forhold til prisindeks for landbrugsprodukter har været ret konstant siden 1813—43, medens en opretholdelse af det procentvise nåletræsareal, som Oppermann havde valgt, ville have bevirket et stigende relativt udbytte. Et andet resultat, man kunne ønske af bogen, er, at flere ville tage studiet af skovbrugets historie op.

Vagn Dybdahl.

E. C. Werlauff: Af min ungdoms tid. Udg. af Hans Degen. (Hagerup, 1954). 199 s.

Historikeren Werlauffs erindringer fra København omkring 1800 blev først udgivet af hans kollega Schiern i »Historisk tidsskrift« i 1874. De foreligger nu i en ny udgave forsynet med fyldige noter og et godt navneregister. Erindringerne er fængslende og dækker næsten alle sider af livet i datidens hovedstad,